

“QANOTLI SO‘ZLAR” “HIKMATLI SO‘ZLAR” VA ULARNING UMUMINSONIY XUSUSIYATLARI

Muxtarova Ozodaxon Urunbayevna

Andijon davlat chet tillari instituti

Nemis tili nazariyasi va amaliyoti kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: G‘arb va Sharq tilshunosligidagi leksik birlik sifatida o‘rganilayotgan “qanotli so‘zlar” va ularning lingvo-pragmatik xususiyatlari tadqiq etildi.

Abstract: the "winged words" studied as lexical units in Western and Eastern linguistics and their linguo-pragmatic features.

Kalit so‘zlar: Aforizmlar, hikmatli so‘zlar, ilmiy, falsafiy, tarixiy, badiiy asarlar

Har bir xalq asrlar davomida juda katta hayotiy tajriba to‘playdi. Shu tajribani u turli vositalar bilan kelajak avlodga meros qilib qoldiradi. Tafakkur durdonalarining ana shunday meroslaridan biri "qanotli so‘zlar" hisoblanadi.

"Qanotli so‘zlar" nutqimizga badiiy asarlardan kirib qolgan qisqa sitatalar, obrazli iboralar, afsonalar va badiiy asarlarda tasvirlangan, so‘ng xalq tilida ko‘chma ma‘noda o‘zlashib ketgan obrazlarning nomlari (masalan; Afandi, Aldar ko‘sa, Rustami Doston, Apollon, Artemida va hokazo), tarixiy shaxslar nomidan aytilgan qisqa, ixcham ta‘riflardir. "Qanotli so‘zlar" birikmasini dastlab Gomer o‘zining "Iliada" va "Odiseya" dostonlarida ishlatgan. Keyinroq u til va stilistika sohasida ishlatiladigan terminga aylangan. N.S.Ashukin va M.G.Ashukinalarning ko‘rsatishicha, “badiiy manbalardangina olinmay, balki turmushda tug‘ilgan va tilga singib ketgan har- xil obrazli iboralar, turli kasb-hunar terminlari ham keng mahnoda "qanotli so‘zlar" deb tushuniladi.” Demak, bu borada, eng avvalo, "qanotli so‘zlar" ning asl mohiyatiga ehtiborni qaratib o‘tish joiz bo‘ladi.

"Qanotli so‘zlar" tarkibiy tuzilishi jihatidan frazeologizm tarkibiga kiradi, frazeologizm singari til belgilarining muhim funksiyalarini bajaradi, shuningdek, so‘z birikmalarining turli tarkiblarida, tugallangan sodda yoki qo‘shma gaplar, so‘roq va undov gaplar shaklida uchrashi mumkin. Frazeologizm ma‘lum bir tilning ichki va tashqi imkoniyatlarini ochib beruvchi va ko‘rsatib beruvchi vositalardan biri hisoblanadi.. Frazeologiya har bir tilning muhim qatlami hisoblanib, uning o‘ziga xos xususiyatlarini yaqqol ko‘zga tashlanishida muhim rol o‘ynaydi. Frazeologizmlarning tilda qanchalik ko‘p bo‘lishi til imkoniyatlarining shunchalik kengligini ko‘rsatadi. Frazeologizmlar (maqol, matal va idiomalar) xalqning o‘tmishi, tarixi, an‘analari, urf-odati, va madaniyatini o‘zida yaqqol aks ettiradi. Shu bilan birga, frazeologizmlarda xalqning yorqin milliy xususiyatlari mujassam bo‘ladi, ular chuqur va boy ma‘noga

ega bo'lishi bilan bir qatorda, nutqqa alohida ko'rk va ta'sirchanlik bag'ishlaydi.

Ba'zan esa tarixiy shaxslarning, ilohiylashtirilgan, badiylashtirilgan qahramonlarning nomlari bo'rttirilgan tarzda ko'rsatiladi. Ba'zi olimlarning fikricha, alohida yakka so'z birikmalari ham "qanotli so'zlar" hisoblanadi. "Qanotli so'zlar" frazeologizmlarga o'xshash, erkin so'z birikmalari emas, balki turg'un so'z komplekslari hisoblanadi. Ular tilda yangi so'zlar hosil qilmaydigan, ayrim guruhlar uchun oldindan ma'lum bo'lgan, umumiy so'zlashuvlarda uchraydigan tayyor til birliklari sanaladi. "Qanotli so'zlar" fikrni teran, "keng ma'noli va mazmunli bo'lishligining asosini tahminlab beruvchi vositalardan biridir. Frazeologik iboralarning quyidagi ikki xususiyati "qanotli so'zlar" uchun ham xosdir:

-komponentning turg'unligi; .

-semantik jihatdan o'zgarish.

Demak, "qanotli so'zlar"ning so'z tarkibidagi vazifasi frazeologizmlarning funksiyalariga o'xshash bo'ladi. Ular voqeani, shaxsni, holatni qisqa, ixcham, ishonchli tarzda ifodalab bera oladi. Bahzan esa voqehlikni murakkab tarzda izohlab berishi ham mumkin. Masalan: "danayts tuhfası" (Danaergeschenk, d.h, eine unheilbringende Gabe, Homer, Odysse). Bu ibora, Grek . afsonasiga. ko'ra, bexosiyat sovg'ani ifodalash uchun qo'llaniladi, ya'ni kimki sovg'a olsa va o'sha sovg'a unga o'lim olib keladigan darajada xosiyatsiz bo'lsa, bunday tuhfa "danayts in'omi" deya izoxlanadi. Bunday deyishning o'ziga xos sababi bor. Gomer bu haqda Odissey dostonida to'xtalib o'tgan. Uning xabar berishicha, greklar har tomonlama kuchli davlat Troyani egallab olish uchun hiyla ishlatadi. Bunga ko'ra, greklar shaharga kirib olish uchun Troyaliklarga yolg'ondan tayyorlangan ulkan otni tuhfa etishadi. O'sha ulkan otning ichiga Odissey boshchiligidagi grek qo'shinlari berkinib olgan edilar. Greklar shaharga kirib olishlari bilanoq, tunda soqchilarni o'ldirib, shahar darvozasini ochib yuboradilar, natijada greklar shaharga bostirib kirib, Troyaliklar ustidan g'alaba qozonadilar. "Odissey" dostonida greklar Danaytslar deb berilgani sababli, ularning ulkan o'sha otini "Danayts tuhfası" deya atashgan. Mana shu dostonidagi "Danayts tuhfası" iborasi "qanotli so'z"ga aylanib, "bexosiyat sovg'a" ni ifodalash uchun qo'llaniladi. Bu misolda "qanotli so'z" voqe'likni murakkab tarzda izohlab kelyapti.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Urumbayevna, M. O. (2024). FRAZEOLOGIK TUSHUNCHALAR VA ULARNING TILIMIZDA QO'LLANISHI. *Journal of new century innovations*, 50(2), 19-21.
2. Urumbayevna, M. O. (2024). AFORIZMLAR VA HIKMATLI SO'ZLAR MAZMUN VA MOHIYATI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 18(5), 188-190.
3. Ismanova, O. (2023). NEMIS VA OZBEK TILLAR KESIMIDA

TARJIMONNING TARJIMADA LEKSIK SINONIMLARDAN TANLAB FOYDALANISH USLUBLARI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(11 Part 2), 157-160.

4. Odinaxon, I. (2023). TURLI TIZIMLI TILLARDA TARJIMON MAHORATI. *UNIVERSAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE*, 1(4), 27-32.
5. Ismanova, O. (2023). NEMIS TILIDAN O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDA TARJIMON MAHORATI. *Центральноазиатский журнал образования и инноваций*, 2(11), 93-97.
6. Axrorova, R. U., Urunbayevna, I. O., & Ibrohimjon ogli, Q. A. (2022). XORIJIY TILLARNI OQITISHDA HAR BIR OQUVCHI BILAN INDIVIDUAL SHUGULLANISH VA KOPRIK TIL MOHIYATI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 1(12), 22-24.
7. Urunbayevna, I. O. (2024). TARJIMAMADA LEKSIK SINONIMLARNING O'ZIGA XOS KATEGORIYALARI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 17(1), 182-184.
8. Urunbayevna, I. O. (2024). SO 'ZNING LEKSIK MANOSI VA MATNDA LEKSIK QO 'LLANILISHI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 17(1), 164-168.
9. Urunbayevna, I. O. (2024). TUSHUNCHA VA SO'ZNING O'ZARO MANSUBLIK MUNOSABATI. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 17(1), 160-163.
10. Urunbayevna, I. O. (2024). NEMIS VA O 'ZBEK TILLARI TARJIMASHUNOSLIGIDAGI HAMOHANGLIK. *Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi*, 20(3), 7-10.
11. Ibrohimjon o'g'li, A. Q., & Urunbayevna, O. I. (2022). NEMIS FRAZELOGIZMLARNING RIVOJLANISH TARIXI VA TARAQQIYOTI HAMDA O'ZBEK FRAZELOGIZMLARI BILAN QIYOSIY TAHLILI. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(10), 202-205.